

tásába (több más, lucfenyőt termesztő fontos ország, pl. Románia, a mai Szlovénia, Szlovákia ezt nem lépte meg, de az egykori Szovjetunió sem).

Szőnyi László szakértelmét dicséri a magyar kísérlet helyszínénél kiválasztott mátrai erdőrészlet (a „Nyírjes”), amely elég biztonságos a kísérlet hosszú távú fenntartására, de elég szélsőséges a luc számára ahhoz, hogy a származások genetikai különbségei megnyilvánuljanak.

A többi kísérlethez képest a magyar helyszín kiemelkedő azáltal, hogy az eredeti tervet gondosan követve hozták létre, egy erdőrészletben, egyetlen tömbben, másrészt – rövidebb

2. ábra: Dr. Szőnyi László otthonában, kezében az ASLH külön-számával (2016) (Fotó: Szőnyi Kata)

időszakoktól eltekintve – folyamatosan fenntartották napjainkig, mérték, értékelték, most már fél évszázada, messze túl az eredetileg tervezett határidőn.

A 11 hektáros telepítés szakmai horderejét előre látva, Szőnyi László az Erdészeti Tudományos Intézet főosztályvezetőjeként a kezdettől nagy hangsúlyt helyezett a kivitelezés, majd a felvételek igényes végrehajtására. Munkatársait, beosztottait hihetetlenül motiválta nemcsak példamutatása, hanem a feladatok megoldásában megvalósított közös gondolkodás és döntés módszere: legendásak voltak a feladatmeghatározásokat megelőző, általa „brainstorming”-nak (ötletrohannak) nevezett viták, gondolatcserék.

Ez tette lehetővé, hogy az „évszázad kísérlete” túlélte Szőnyi László méltatlan, politikai okokra visszavezethető hirtelen áthelyezését az ERTI-ből a minisztériumba, majd az Erdőrendezési Szolgálathoz. Tudományos életpályája ezzel félbeszakadt. Gondolatai megvalósítását továbbvitték munkatársai; ma már a kutatók következő generációja is részt vesz öt évtized munkájának értékelésében, a kísérlet kezelésében, a legújabb terepi felvételekben, valamint az egészségügyi monitorozásban.

A leírásból kiviláglik, hogy az elmúlt öt évtized politikai, gazdasági és tudománypolitikai hullámverései az „évszázad kísérletét” sem kerültk el. Jóllehet, a nyírjesi származási kísérlet is hamar az érdektelenség bugyrába került, ennek ellenére átvészelt az összes átszervezést, személyi változást.

A származási kísérletek mai jelentőségére csak az ezredforduló tájékán ébredt rá a nemzetközi tudományos közvélemény, éppen *Mátyás Csaba* eredményei alapján. Az elvárásokkal szemben kiderült, hogy a molekuláris genetikával

Egy tudományos életpálya

Dr. Szőnyi László a mezőgazdasági (erdészeti) tudomány kandidátusa, címzetes egyetemi tanár. A Bedő-díjas erdőmérnök 1943-ban végzett Sopronban. 1954-től 1973-ig volt az Erdészeti Tudományos Intézet kutatója, osztályvezetője, főosztályvezetője.

Átfogó, sokrétű érdeklődése fontos és időszerű problémák megoldására ösztönözte. Az 1950-es években a bányaterek újraerdősítésével foglalkozott, majd a 60-as évek elejétől az erdők vízháztartását tanulmányozta. Két kísérleti vízgyűjtőt létesített munkatársaival (Mátrafüred–Szárakesző), ahol – a kislánai vízgyűjtővel párhuzamosan – több évtizeden keresztül vizsgálták az erdők hatását a vízkészletre és a talajerózióra. Ugyanebben az időszakban kapcsolódott be az erdészeti nemesítő munkába is, elsősorban a gyorsan növő fenyőfajok, egzóták termesztésének kutatásába.

A politikai körülmények diktálta elszigeteltségben a világra nyitás elkötelezett híve volt. *Merre tart az erdészeti kutatás?* című, 1968-ban lapunkban publikált cikkében hívta fel a figyelmet, hogy: „Minden nemzetközi jellegű megbeszélés gazdagíthatja a magyar erdőgazdálkodás egészét is. Hatékonyasága növelhető a kapcsolatok mélyítésével, széles látókörű, nyelveket társalgási szinten beszélő szakmai diplomata réteg kiképzésével és a meglévő kapcsolatok jó ápolásával”. Nem véletlenül akkor, 1968-ban létesült a mátrai IUFRO lucfenyő származási kísérlet is.

Szőnyi László nemzetközi tevékenysége és kapcsolatai révén nemcsak az IUFRO (az Erdészeti Kutatóintézetek Nemzetközi Szövetsége) hanem a FAO is felfigyelt a magyar nemesítők eredményeire. Nevéhez és kezdeményezéséhez fűződnek a magyar erdészeti nemesítési kutatás számára kitörést jelentő hazai KGST, majd IUFRO rendezvények.

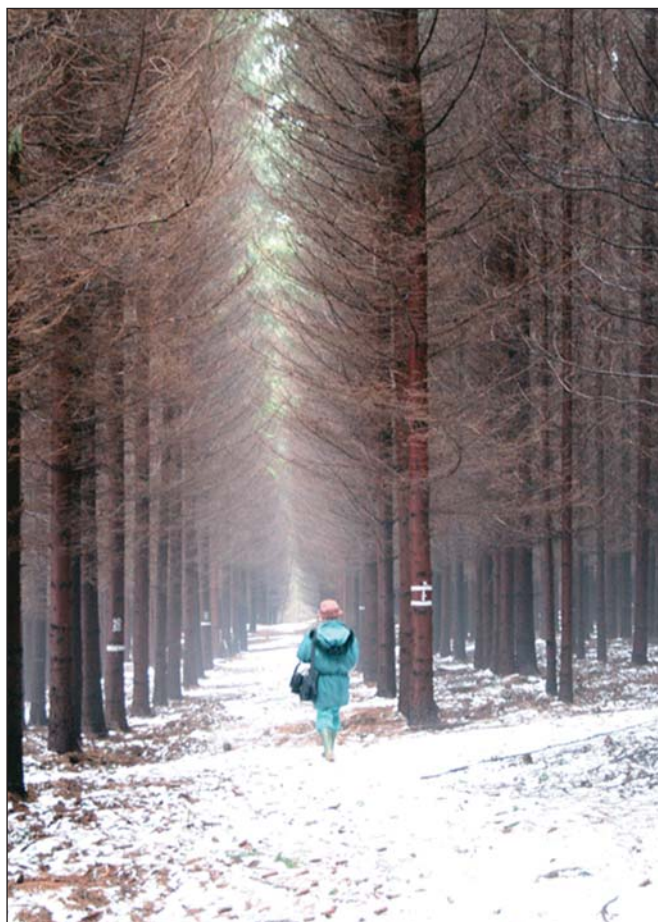
Közreműködésével a FAO nemzetközi konferenciát, majd Erdészeti Nemesítési Oktatási Központot szervezett Magyarországon. Az 1970-ben hazánkban tartott FAO konferencián és tanulmányúton három földrész 17 államának 60 szakértője vett részt. A sikereket igazolja, hogy a FAO a magyar erdészeti nemesítést bemutató oktatófilm forgatásával bízta meg.

Kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszere és tudományos elkötelezettsége egy teljes kutató generáció munkáját, elkötelezettségét és témaválasztását alapozta meg.

1973-ban áthelyezték a minisztériumba, ami az erdész-kutatók közösségében pótolhatatlan úrt hagyott hátra. Mivel több nyelven beszél szinte anyanyelvi szinten, az elmúlt évtizedekben sokan találkozhattak vele már nyugállományban, az OEE és a FAGOSZ külföldi delegációi kísérőjeként, és hazai szakemberek külföldi tanulmányútjai szervezőjeként, mint tolmács, idegenvezető és ismeretterjesztő egy személyben.

Nemrég betöltött 95. életévét szellemi frissességben, jó egészségi állapotban ünnepelte meg. A József Nádor Műszaki- és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kara akkor még osztatlan, 1943-ban végzett évfolyamának élő tanúi évente találkozhatnak: a bányász Horváth, két kohász: Komár és Szőke, és két erdész: Futó és Szőnyi. Különös módon mindegyikük keresztnéve: László.

Mátyás Csaba

3. ábra: A IUFRO lucfenyő származási kísérlet 40 éves korban (2007)

kapcsolatban táplált remények az erdőművelési gyakorlat számára egyelőre alig váltak valóra. Csak a terepi kísérletek adnak megbízható információkat a fajok viselkedéséről a klímaváltozással érintett termőhelyeken. Kizárólag a „közös tenyészkerti” kísérletek eredményei alapján lehetséges valós becsléseket adni a lokális éghajlati feltételekhez alkalmazkodott populációk ellenálló képességére, növekedésére és alkalmazkodóképességük határait, az előrevetített éghajlati forgatókönyvek (klíma szcenáriók) feltételei között. Hirtelen ismét fontossá váltak az elmúlt évtizedekben felhagyott, vagy legalábbis elhanyagolt, nem mért kísérletek!

Végül mi is a címben említett „tanúság” hozadéka? Az elmondottak beszédesen mutatják be a politikai és gazdasági hatalom által befolyásolt kutatási stratégiák viszonylag rövid élettartamát és az emberi tervezés rövidlátó voltát, a hosszú életű fák perspektívájában. Mondhatnánk, a fák tovább élnek, mint a gazdaságpolitikai vagy akár a kutatási stratégiák.

A nyírjési kísérlet és az egész nemzetközi hálózat eredeti célkitűzései a „legalkalmasabb származások kiválasztásáról” elvesztették jelentőségüket – ami megmaradt, az a felismerés, hogy a hosszú lejáratú kísérletek célkitűzései

változhatnak, és fenntartásukról nem szabad rövidtávú elképzelések alapján dönteni.

Ezeknek a területeknek a legnagyobb értéke maga a létezésük és a telepítésük óta gondosan összegyűjtött (és megőrzött!) adatok, megfigyelések tömege. A létesítés és a felvételezések idején mellékesnek tűnő adatok jelentősége a későbbiekben sorsdöntővé válhat.

A származási kísérletek esetében ezt a szemléleti változást a klímaváltozás tényének felismerése hozta el.

A kísérletek egyedülálló lehetőséget kínálnak arra, hogy egy bizonytalan jövő kockázatait, esélyeit felmérjük. Ezen túlmenően rálátásunk lehet a természet evolúciós színpadán zajló eseményekre, egy hosszú életű faj folytonosan változó feltételekre adott válaszáira, az alkalmazkodás lenyűgöző életstratégiájára. És ebből a szempontból majdnem közömbös, hogy esetünkben mindezt egy ökológiailag szerepét veszített fafajon vizsgáljuk.

Az a Magyarországról érkező felismerés, hogy a származási kísérletek az erdészeti tudomány legérdekesebb és legfontosabb hozzájárulásai lehetnének az evolúcióbiológia számára is, a legtöbb kísérletfenntartót túl későn érte el.

A magyar kísérlet megfelelő termőhelyen áll, a súlyosabb kalamitásokat elkerülte és a mátrai erdőgazdaság szakembereinek köszönhetően egyedi kezelése, jó állapota miatt nemzetközi figyelemre tarthat számot, nemcsak az erdészeti genetika és az erdőművelés, hanem az ökológia és evolúcióbiológia területén is.

Tanulság, hogy a hosszú távra létrehozott kísérleteket és újraértékelésük lehetőségét sok esetben az aktuálisan „mérvadó” szempontokkal szemben is fenn kell tartani. *Az erdészeti tudományban különösen fontos az emberi generációkon átívelő szemlélet megőrzése, ami egyben az elődök munkájának, eredményeinek tisztelét – és ismeretét követeli meg.* Ehhez nemcsak jövőbe látó és elkötelezett kutatókra és munkatársakra, hanem munkájukat önzetlenül segítő gyakorlati szakemberekre is szükség van. Ezek az adottságok a mátrai lucfenyő származási kísérlet esetében megvalósultak, amiért ezen a helyen is kifejezzük köszönetünket, elsősorban Szőnyi Lászlónak, és minden közreműködőnek. Bízunk abban, hogy a jövőben is követőkre fognak találni. 🌲

4. ábra: Középen: a 11 hektáros kísérlet látképe észak felől, 24 éves korban (1991)